

Csizmadia Károly:

BIBLIAI EREDETŰ SZÁLLÓIGÉK, SZÓLÁSMONDÁSOK ÉS KÖZMONDÁSOK

Míg a Bibliának a művelődéstörténetre, az irodalomra, a művészetekre stb. irányuló sokoldalú kisugárzása évszázadok óta számos tudományos munka érdeklődésének homlokterébe került, addig annak anyanyelvünkre gyakorolt hatása csak sokkal szerényebb mértékben foglalkoztatta a kutatókat. Ezért is öröndetes Csizmadia Károly sajátos témaválasztású művének megjelenése, amely a Hazafias Népfront Győr-Sopron Megyei Bizottsága gondozásában a közel-múltban látott napvilágot.

A kötet elsődleges célja nem valamiféle bibliamagyarázat, hanem nyelvünk bibliai eredetű szállóigéinek, szólásainak, közmondásainak összegyűjtése, értelmezése, a mai magyar nyelvre jellemző használatának bemutatása. A szerző a szólások kiválasztásánál és megfogalmazásánál a Károli-féle Biblia-fordítást vette alapul.

A könyv bevezetése rövid áttekintést nyújt a Bibliával kapcsolatos legfontosabb általános tudnivalókról, továbbá ráirányítja az olvasó figyelmét a „Könyvek könyve” nyelvi gazdagságára, kifejezőerejére, frazeológiai és paromiológiai vonatkozásaira. (Itt jegyzem meg, hogy a szerző egykori jeles nyelvészünket, O. Nagy Gábort a 6. oldalon tévesen „néprajztudósként és -kutatóként említi.)

A mű gerincét a gondosan összegyűjtött 570 szócikket tárgyaló szólásmagyarázat-gyűjtemény alkotja. Az ebben tárgyalt kifejezések közül 310 beszédfordulat az Ószövetségre, 260 pedig az Újszövetségre vezethető vissza. A szerző az állandósult szókapcsolatokat a bibliai könyvek sorrendjében állította össze. A feldolgozott szállóigék formailag-szerkezetileg igen széles skálán mozognak, találunk egyszavas lexémákat: pl. *ki-bőjtölte* (128. old., 320. kifejezés), nominatív frazeologizmusokat: pl. *bábeli zűrzavar* (22. old., 31. kif.), szóláshasonlatokat: pl. *vergődik, mint a törbe esett madár* (69/158.), de mondatértékű közmondásokat is: pl. *Sátán is angyallá változik, hogy célját elérje.* (188/487.)

Néhány szókapcsolatnál azonban nem teljesen meggyőző a bibliai eredetelés: pl. *Igéret szép szó, ha megtartják, úgy jó.* (42/79.), *Ruha teszi az embert.* (43/83.), *kétkulacos ember* (54/113.), *Amilyen a mosdó, olyan a törülköző.* (134/338.) stb. Másik kritikai megjegyzésként megemlítendő, hogy egyes címszói alakok nem a mai magyar nyelv úszának megfelelő formát tükrözik: pl. *Keresztje van mindenkinek* (146/371.), a Magyar Nyelv Értelmező Szótára ezzel ellentétben a *Mindenkinek megvan a maga keresztje* (III. kötet, 863. old.) alakot hozza, továbbá *nagy kö*

szakadt le a szívevről (154/392.), másrészt *nagy kö esett le a szívevről* (MÉSZ IV/360.) stb.

Kiemelendő viszont, hogy a szerző sort kerít bizonyos fordulatoknál a művelődéstörténeti háttér, a kifejezés életvitájának felvázolására is. Így előfordul hat újszövetségi szólásnál a latin megfelelő megadása, de találkozunk Kosztolányi-, Ady- és Petőfi-idézetekkel is. Paradoxnak tűnő jelenség, hogy a szerző klerikális alapállása ellenére két alkalommal is utal Lenin: *őrizd meg a szemed fényét* (45/88.), illetve *Jerikó falai leomlanak* (45/89.) és egy helyütt Kádár János nyelvhasználatára: *aki nincs ellenünk, mellettünk van* (157/399.) (Egyébiránt ugyanezen példák megtalálhatók Békés István: Napjaink szállóigéi, Budapest 1977 c. gyűjteményében is.)

A fordulatok jelentésmagyarázata általában helytálló, bár pl. a *kő kövön nem marad* (159/405.) konstrukciót az értelmező szótár még egy, Csizmadia Károly által fel nem tüntetett jelentéssel is ismerteti: „(átv.) úgy szentesik, hogy semmi sem marad belőle” (IV/359.).

Az egyébként igen „kalandos” etimológiájú *Jakob látortája* (25/38.) kifejezéssel kapcsolatban egy német nyelvi formai/helyesírási apróság tűnik szembe: a „Jakobs leiter” helyesen: 'Jakobs Leiter', hanem 'leiterjakab' (vö. MÉSZ IV/685.).

A kötetet tartalomjegyzék igyekszik teljessé tenni, amelyben a szólások bibliai sorrendű felsorolása található. A bibliai előfordulási helyek pontos megjelölésével. Az előszóban (8. old.) tett ígéret, vagyis, hogy itt a szótári oldalszámok feltüntetésére is sor kerül, sajnos, nem vált valóra.

Mindezen kritikuss észrevételek ellenére összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Csizmadia Károly műve a magyartanítás során mindenképpen eredményesen alkalmazható segédkönyvvé, kézikönyvvé válhat, ezenfelül a tanári önképzés, továbbképzés céljait, valamint általános és nyelvi műveltségünk felrészítését, elmélyítését is kiválóan szolgálja.

Győr, 1987., 238 l.

DR. FÖLDES CSABA

Majzik Lászlóné (szerk.)

A SZAKKÖRI NEVELŐMUNKA KÉZIKÖNYVE

Gyakorló pedagógusok, iskolai szakkörvezetők régi óhaja teljesült a közelmúltban, amikor kézbe vehették „A szakköri nevelőmunka kézikönyve”-t. A kötet úgy készült, hogy 1984 őszén a Művelődési Minisztérium egy módszertani pályázatot hirdetett az általános iskolai tanulók képességfejlesztését, tehetséggondozását segítő pedagógiai tapasztalatok összegzésére. A kézikönyv

anyagát a beérkezett mintegy tízezer oldalnyi értékes írásból Majzik Lászlóné válogatta, szem előtt tartva a Magyar Tudományos Akadémiának a távlati műveltség tartalmára és az iskolai nevelőtevékenység fejlesztésére vonatkozó ajánlásait.

Az előszót Kelemen Endre írta, és bevezető gondolataiban mintegy meg is fogalmazta a kötet legfőbb erényét és értékét. Nevezetesen: „Olyan kézikönyvet adunk át a szakkörvezetőknek, amely nem a feltétlen egyöntetűséget szorgalmazza, hanem az *alternatívitást*; az uniformizálás helyett a *sokszínűséget*; s a nevelők kezének megkötése helyett az *egyéni útkeresést*, az alkotó munkát kívánja ösztönözni. Ez a törekvésünk kifejezése annak a szándéknak, hogy a gyerekek sokféle képességének, *tehetségének* individualizált módon történő kibontakoztatását a lassabban haladók és az átlagnál gyorsabb ütemű előrehaladásra képesek egyidejű, együttes fejlesztését szorgalmazza.” (3. old.)

Úgy gondoljuk: aligha lehetnek a mai, az új oktatási törvény szellemében működő iskoláknak fontosabb kulcszavai: alternativitás, sokszínűség, egyéni útkeresés, tehetséggondozás.

Az egyénre figyelésben, az egyéni értékek megtalálásában, a tehetséggondozásban az iskola felelőssége és feladata minden eddiginél jobban előtérbe került. Hiszen egyre többet olvasni-hallani manapság arról, hogy milyen jó lenne, ha minden kulcspozícióban tehetséges ember lenne, ha minden lényeges döntést tehetséges ember hozna, ha a tehetségeknek a jelenleginél nagyobb megbecsültsége lenne. Az ország jövőjéért szellemi potenciáljának fejlesztése, a tehetségnevelés iránti társadalmi igény azonban nem magyar sajátosság: hanem mint Manfred von Odrenne drezdai fizikus egy helyütt nyilatkozta: „A tehetségek támogatása minden nemzet, minden ország boldogulásának, gyarapodásának sorskérdése.”

A tehetséges tanulók kiválasztása és támogatása elsősorban *differentiált oktatással* érhető el. A szakkör erre talán a legzavdagabb lehetőséget kínálja: mert „... jöszerevél semmi sem hátrólja be a pedagógiai tevékenységnek az adott szakkör tagjaihoz való messzemenő igazodást”. (10. old.)

A tehetséggondozás akkor lehet igazán eredményes, ha az iskola *minden nevelője* szívügyének tekinti, ha egy-egy szaktanár nemcsak saját tantárgyának, saját szakkörének, hanem kollégájának is, *más szakköröknek is* „*jedez fel tehetséget*”, ha mindenki fontosnak találja azt, hogy minden gyerek megtalálja a neki leginkább megfelelő tanórai és órán kívüli, szakköri tevékenységet.

A fentiekben leírtak gyakorlati megvalósításában lehet közvetlen segítségünkre ez a kézikönyv.

A kötet *első része* a szakköri munka elméleti kérdéseivel, a szakkörök szervezeti kereteivel és megszervezésével, illetve a szakköri munka

tartalmával és módszereivel foglalkozik. Az ebben a részben lévő három fejezetben a következő kérdésekre kapunk választ: Milyen jellegű, irányú szakkörök megszervezésére kerüljön sor? Kinek a számára biztosítsa az iskola elsősorban a szakkörbe járás lehetőségét? Milyen fő irányban végezze az általános iskolai szakkör képesítőfejlesztő tevékenységét? (Majzik Lászlóné—Trencsényi László.)

A *második rész* kilenc fejezetében a szerzők — valamennyi szakköri tartományban — a célfeladat-tartalom és a tanulók tevékenységét szervező, irányító metodika összefüggésében dolgozzák fel a mondanivalójukat.

A *társadalomtudományi* szakkörök feladatairól szólva Bíró Ferencné azt hangsúlyozza: „A szakköri munka feltételei közé tartozik az is, hogy miként tartsuk fenn tartósan a gyermekek érdeklődését... Fontos... , hogy sokféle feladatot találjunk ki a téma megismerésére... rövid időszakokra tervezzük és ismertetjük a feladatot. Ismételtén juttassuk a gyakori értékeléssel sikerélményhez tanítványainkat. A legjobb feladatok jutalmazásáról rendszeresen gondoskodni kell... A nyilvánosság a szakkör létető eleme. Feladata a szakkörnek a kommunikációs kapcsolatok sokféle formájának a fejlesztése is a társadalmi érdeklődés felkeltése érdekében.” (71. old.)

A fejezetben külön olvashatunk az alsó tagozatos (játékkör, tánckör, rajzszakkör, barkácskör, kiscsajszakkör, történelmi és múzeumbarát szakkör) és felső tagozatos (múzeumbarát, honismereti, jogi és önismereti) szakkörökről.

„Szakköri munkám fő nevelési feladataul népi kultúránk megismertetését, megszerettetését, az összetartozás érzésének erősítését, a hazaszeretet érzelmének elmélyítését tekintettem. Képzési célnak az anyanyelvhasználat fejlesztését választottam” — vallotta Károlyi Lászlóné az „*Anyanyelvi kommunikációs szakkörök*” című fejezet egyik írásában, amelyben élményszerűen számol be az általa vezetett vers- és mesemondó szakköréről.

Ugyanebben a fejezetben Varga Éva az „*Esztétikum és kommunikáció*” címmel a következőkről ír: a könyv és könyvtár, a televízió, a film, a színház.

Trencsényi László a harmadik fejezetben a *művészeti szakkörök* feladatáról, illetve arról ír, hogy hogyan lehet ezekben a szakkörökben az érdeklődést megismerni, fejleszteni; hogyan oldhat meg szocializációs feladatokat a művészeti szakkör mint közösség.

Az alábbi gondolatot összegző megállapításából emeltük ki (alapvető pedagógiai-szervezési feladat, hogy) „... az iskolai élet teljessége mindjobban közelítsen az életszerű teljességhez... A művészi önkifejezés reménye, a sajátos egyéni érdeklődés állítja a művészeti szakkörök élére pedagógus vezetőiket, nem is feltétlenül a pedagógusképzésben legközelebbi szakképzettéget szerzett nevelőt. Hiszen a fizikatanár is

lehet hangfelvevő, hangversenylátogató vagy éppen irodalomkedvelő, sőt szülő, egyetemista diákot is találni ma már, aki néptáncgyűjtésben, irodalmi színpadon lelkes elkötelezettséget kapott különös tudása továbbörökítésére. Ez az egyéni íz nemcsak a művészeteknek, de a szakköri pedagógiáknak is sajátja.” (155—156. old.)

A *negyedik fejezetben* Victor András tollából olvashatunk a *természettudományi* szakkörök nevelési feladatairól, szervezési formáiról, típusairól; az elméleti, gyakorlati és egyéb tevékenységformákról. Emellett megismerhetünk két „élő” szakkört: a Kis kémikusok klubját (Fiedler Györgyné) és a Kis természettudós szakkört (Koleszár Márta). Mindkét írásban részletes foglalkozási vázlatot is találhatunk az érdeklődők.

A *matematikaszkörök* nevelési feladatairól, tartalmáról és metodikájáról Szerédi Éva gyűjtötte egybe a legfontosabb tudnivalókat (*ötödik fejezet*).

Ebből a munkából külön felhívjuk a figyelmet a „matematikai játékról” című részre, amelyben a játéktípusokról (témához kapcsolódó), a nyert stratégia felfedezése, „kitalálás” stb.) és a játékmódokról (páros, barkochba jellegű, valószínűségi játékok) kapunk egy összefoglaló képet. A fejezet további írásai: tematikajavaslat 8. osztályos geometriaszakkörhöz (Kiss Katalin); Matematikaszkör számítógépek felhasználásával (Puskás Albertné); Egy matematikai tehetőségmondó szakkör munkájából (Kiss Sándor).

A *technikaszakkörök* célja az, hogy „... a technika különböző területei iránt érdeklődő, a technika elméleti és gyakorlati kérdéseiben elmélyedni tudó, a technikai problémák megoldása iránt vonzóuló tanulóknak olyan alkotó légkört és lehetőséget teremtsen, amely biztosítja a szakköri tagok személyiségének sokoldalú fejlődését, speciális tehetségük kibontakozását, és elősegíti pályaválasztásukat” — írja Binder Károly a *hatodik fejezet* előszavában (283. old.). Úgy gondoljuk, az érdeklődés felkeltésére elegendő pusztán az itt bemutatott szakkörök elnevezését felsorolni: szolgáltató (ezermester, karbantartó, barkács, szabás-varrás); közlekedési és modellező (járműbarát, közlekedési, repülőmodellező); elektro- és mikroelektro-technikai (elektrotechnikai, elektronikai, számítástechnikai); agrotechnikai (méhészeti, kertbarát, kisállattenyésztő); egyéb (műszaki rajz, háztartási) szakkör.

A *hetedik fejezet* a *szomatikus szakkörökkel* foglalkozik.

Megszívlelendőnek tartjuk Keresztesi Katalin „Nevelőmunka a diáksportkörökben” című tanulmányában írott alábbi sorait: „A civilizációs ártalmak kiküszöbölése, a mozgáshiány megszüntetése érdekében korszerűsíteni kell a tanulókat tanórai és tanórán kívüli testnevelését.” (321. old.) A tanulmányban több hasznos táblázatot is találunk. Pl.: heti ételmiszer-felhasználási javaslat; tápanyagszükséglet egy főre, egy napra (korcsoportonként különböző munkakategóriákban); néhány legfontosabb ételmiszer kalóriaérték-

ke. Gyakorló pedagógus kollégáink bizonyára örömmel fogadják az NDK-kutatók által kidolgozott „Az állóképesség fejlesztésének terve az 5. osztály részére” című programot, illetve a kondicionális képességek fejlesztésének itt közölt kéthetes tervét.

„A természetjárás a komplex nevelési lehetőségek ma még kiaknázatlan tárháza” — kezdi a „Turistaszakkör szervezése” című írást Tóth József. (348. old.) Mint írja: „ötletadóként” közread egy 10 foglalkozásra tervezett „házi” túravezető-képző tanfolyamtervet.

A *nyolcadik fejezetben* a komplex, integrált szakkörökről szól Trencsényi László, majd az utolsó, kilencedik fejezetben egy tapasztalatgyűjtemény teszi teljessé a kötet anyagát. A tapasztalataikat összegyűjtötték: Falus Tamásné (az énekkar — közösség); Szabados Árpád (játékok a GYIK-műhelyben); Vajthó László (az irodalom megszerettetése); Féjja Sándor (A filmklubokról); Egyed Kálmán (a pécsi Nevelési Központ táj- és néprajzi gyűjtőköre); Salamon Ferencné (színes szabaddió); Nagy István (egy néptánc szakkör útja a Bodrogköztől Havannaig).

A kézikönyv külön értéke, hogy a fejezetek végén gazdag bibliográfia segíti a további tájékozódást.

Bízunk benne, hogy az írások felsorolászerű bemutatásával is sikerült felhívni a kollégák figyelmét erre az értékes könyvre és ezen keresztül a szakköri munka kulcsfontosságú szerepére.

A Művelődési Minisztérium Alapfokú Nevelési Főosztálya, Budapest, 1987. 392 l.

DR. FARKAS KATALIN

Előd Nóra:

KÖRBE-KÖRBE KARIKÁBA

Érdeklődéssel vettem kézbe Előd Nóra háromszáz orosz nyelvi játékot és ötven kiszámolós mondókát tartalmazó könyvét, amely valóban hasznos segítője lehet minden orosz nyelvet tanító kollégának az orosz nyelv iránti érdeklődés felkeltésében és megtartásában.

A játék — az ismeretszerzés és az idegennyelvi ismerettrógerítés „rögös útjait” járhatóbbá teheti, megkönnyítheti és állandó motivációs forrásul szolgálhat az orosz nyelvet tanuló iskolás korosztály számára.

Dr. Fülöp Károly megállapítása — amely az előszóban olvasható — találoan jellemzi a játékos nyelvtanulást. „Játszva tanulni és tanulva játszani — ez minden nyelvtanuló (és nyelvtanár) álma.” Ez a külső megjelenésében is mutatós játékgyűjtemény segítséget nyújthat az „álom” valóra váltásához.

A szerző 8—14 éves gyermekeknek, vagyis az általános iskolásoknak szánja a kötetben szereplő játékokat, amelyeket az ismertetésen túl, gyakorlati tapasztalatai alapján rendszerezett és csoportosított. A 246—249. oldalak tartalmazzák a